

Februari 2016

Vrouwelijke ISIS-gangers: waarom gaan ze?

Inhoud

Inleiding	3
Cijfers	4
Moslimjongeren in Nederland: waarom vervreemden ze?	4
Hoe ontstaat radicalisering?	5
Waarom radicaliseren moslima's?	6
Wie zijn de uitreizigers?	6
1. Naïevelingen	6
2. Idealistisch-politiek geëngageerden	7
3. Ideologisch-onderlegden	7
Motieven voor vrouwen om naar ISIS te gaan	8
1. Religieuze motieven	8
2. Politieke motieven (gevoelens van onrechtvaardigheid)	8
3. Romantisch avontuur	9
Hoe worden vrouwen gerekruteerd?	9
Voedingsbodem	10
Signalen die ouders opvallen	11
Aanpak gericht op vrouwen	12
Aanbevelingen voor beleid	13

Inleiding

Wat weten we over jonge moslimmeisjes die naar Syrië willen afreizen? En is een genderspecifieke benadering nodig met het oog op preventie? Deze vragen zijn aan Kennisplatform Integratie & Samenleving gesteld door professionals uit twee welzijnsorganisaties die te maken hebben met kwetsbare jonge moslimmeisjes. In dit artikel vormen deze vragen het vertrekpunt met als doel de redenen van vrouwen die naar ISIS (willen) vertrekken te onderzoeken en adviezen te geven hoe dit probleem aan te pakken. Er is weinig onderzoek gedaan specifiek naar vrouwelijke ISIS-gangers¹. Bovendien gaat het om een recente problematiek en om een kleine groep. Om een deel van deze kennislacune op te vullen, poogt dit artikel inzichten te bieden in de drijfveren van jonge moslimvrouwen uit Nederland die zijn uitgereisd of de intentie hebben naar ISIS uit te reizen. Voor een effectieve aanpak van potentiële vrouwelijke ISIS-gangers is het cruciaal om te focussen op hun context en hun drijfveren om zich te voegen bij ISIS. Daarom concentreren wij ons in dit artikel op wat we weten over de specifieke aspecten van (potentiële) vrouwelijke ISIS-gangers.

Er is weinig onderzoek
gedaan specifiek naar
vrouwelijke ISIS-gangers.

¹ In dit verslag worden ze niet Syriëgangers maar ISIS-gangers genoemd, aangezien ISIS ook delen van Irak heeft veroverd.

Cijfers

Sinds 2014 zijn meer dan drieduizend jonge mannen en vrouwen uit Europa naar Syrië vertrokken, waaronder 550 vrouwen.² De vrouwen en meisjes zijn tussen de 16 en 24 jaar, voornamelijk tweede generatie moslimvrouwen en vrouwen die zich tot de islam hebben bekeerd.³ Ze zijn bereid van huis weg te lopen, te trouwen en een onveilige reis te maken naar een oorlogsgebied. Volgen de AIVD zijn er sinds 2012 zestig moslimvrouwen uit Nederland vertrokken naar ISIS.⁴ Een aantal vertrok met het hele gezin, een aantal reisde hun man achterna of trouwde van tevoren met een jihadstrijder. Social media spelen hierbij een belangrijke rol. Zo blijkt dat vrouwen die naar ISIS zijn vertrokken via social media contact te hebben met mannelijke jihadstrijders of met vrouwelijke contactpersonen binnen ISIS.

Moslimjongeren in Nederland: waarom vervreemden ze?

Moslims in Nederland zijn een veelbesproken minderheidsgroep die steeds vaker worden aangeduid als probleemgroep door de media, politici en samenleving als geheel. Er is sprake van een sterke stigmatisering in de media, politiek en samenleving van de moslimpopulatie op basis van hun geloof. Een van de belangrijke oorzaken is het internationaal terrorisme zoals de aanslagen op de Twin Towers in New York in 2001, de oorlogen in Irak en Afghanistan sinds 2001, de opkomst van ISIS, de aanslagen op Charlie Hebdo begin 2015 en de aanvallen in Parijs eind 2015.

In Nederland heeft vooral de moord op Theo van Gogh in 2004 religieus geïnspireerd terrorisme dichterbij gebracht. Maar dat geldt ook voor de bijdrage van rechtse partijen zoals de Partij van de Vrijheid (PVV) van Geert Wilders die de stigmatisering van moslimgroepen in Nederland nader versterkt hebben door de islam openlijk aan te vallen. Dit heeft ertoe geleid dat het maatschappelijke debat over moslims verhard is en het wij-zijdenken heeft versterkt. Zo blijkt uit het onderzoek 'Ervaren discriminatie in Nederland' (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2014) dat migrantengroepen (waaronder specifiek moslims) in de openbare ruimte, uitgaan, arbeidsmarkt, contacten met instanties en onderwijs discriminatie ervaren.

Dit heeft grote gevolgen voor moslimjongeren. In het onderzoek 'Jongeren en hun Islam'⁵ wordt geconcludeerd dat Turkse en Marokkaans-Nederlandse jongeren zich negatief bejegend voelen in de Nederlandse samenleving. Zij ervaren dat zij niet als volwaardige burgers geaccepteerd worden. Ze verklaren dit uit de negatieve houding van de samenleving jegens de islam.

Ook heeft dit te maken met de problemen die deze jongeren ervaren wanneer ze op zoek zijn naar bijvoorbeeld werk. Zo blijkt uit een rapport van het CBS het dat de jeugdwerkloosheid het grootst is onder jongeren van niet-westerse komaf.⁶ Eén op de drie jongeren tussen de 15 en 25 jaar is werkloos tegenover één op de acht autochtone jongeren. Ter illustratie: in 2015 is 8,8% van de autochtone jongeren werkloos tegenover 21,5% van de jongeren van niet-westerse herkomst.⁷ Voortijdig schoolverlaten komt ook vaker voor onder niet-westerse jongeren dan onder autochtonen. Het is belangrijk te benadrukken dat jongeren die slecht op school presteren, die niet aan het werk komen of discriminatie op de arbeidsmarkt en andere terreinen ervaren, meer kwetsbaar zijn voor een radicaal gedachtegoed. Deze moslimjongeren hebben meer kans zich te gaan vervreemden van de samenleving.

2 <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/25/major-terrorist-attack-inevitable-isis-eu>.

3 The International Centre for the Study of Radicalization.

4 <https://www.aivd.nl/publicaties/publicaties/2016/01/12/aivd-publicatie-leven-bij-isis-de-mythe-ontrafeld> (gepubliceerd in januari 2016).

5 Trees pels et al, Jongeren en hun Islam, 2008.

6 Jaarrapport Integratie 2014, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014.

7 Factsheet Jeugdwerkloosheid, Kennisplatform Integratie & Samenleving 2015.

Hoe ontstaat radicalisering?

In de Nederlandse samenleving worden jongeren geacht zelf hun eigen identiteit te construeren. Daarbij hebben ze de beschikking over verschillende bronnen zoals hun geloof, hun etnische achtergrond, hun positie als minderheidsgroep, hun vriendenkring, hun familie en gender. Volgens Edien Bartels is het maken van keuzes onder (moslim)jongeren een kernactiviteit geworden in het construeren van een eigen identiteit.⁸ Moslimjongeren in Nederland hebben nu immers meer mogelijkheden dan de generaties vóór hen. De keuzes die zij maken en de opvattingen die zij internaliseren, zijn afhankelijk van de omstandigheden waar zij zich in bevinden, ervaringen die zij opdoen en de personen met wie zij te maken hebben. Ook (conflicteuze) gebeurtenissen in de persoonlijke sfeer en wijdere omgeving spelen een rol. De religieuze en etnische identiteitsontwikkeling van jongeren kan dus beschouwd worden als een proces dat plaatsvindt in interactie met anderen, binnen en buiten de eigen religieuze en etnische groep.⁹

Daarnaast speelt de overgang van de islam naar het Westen door migratie van moslims een rol. Volgens politicoloog Olivier Roy moeten moslims hierdoor zelf een religie opnieuw definiëren die geen maatschappelijk draagvlak meer heeft.¹⁰ Het gaat vooral om een scheiding tussen de cultuur van de ouders en de islam. Dit veronderstelt de noodzaak om na te denken over de 'ware islam', los van culturele uitingen. Dit proces vindt momenteel plaats in grote delen van de moslimgemeenschap. Zo ook onder jonge moslimvrouwen. Moslimvrouwen hebben de mogelijkheid het geloof op haar manier te bestuderen, te lezen en te (her) interpreteren. Bijvoorbeeld, wel of niet mannen een hand geven,

wel of niet samenwerken met mannelijke collega's of een huwelijkspartner kiezen. Zo kiezen sommige vrouwen bewust voor een hoofddoek en islamitisch kledij om op die manier een vrome levenswijze te reconstrueren.¹¹ Dat kan ook betekenen dat zij daarin afwijken van hun ouders en de wijze waarop ouders hun geloof hebben vormgegeven.

Iemand die orthodox is, hoeft niet per se radicaal te zijn of het risico lopen radicaal te worden

Daarnaast hebben M. Slootman en J. Tillie het over een 'vervreemdingstocht' of radicalisering.¹² Zij spreken van radicalisering als een proces waarin het vertrouwen in het democratisch systeem meer afneemt en de terugtrekking in de eigen groep toeneemt. De onderzoekers leggen uit dat er twee centrale aangrijpingspunten voor radicalisering zijn, namelijk een zeer orthodoxe geloofsvulling ('religieuze dimensie') en ervaren politieke en maatschappelijke onrechtvaardigheid tegenover moslims waardoor de islam wordt bedreigd ('politieke dimensie').¹³ Zij concluderen dat de religieuze en politieke dimensies onafhankelijk zijn. Dat wil zeggen dat orthodoxie niet automatisch tot politieke onvrede leidt (en dus tot mogelijke radicalisering) of andersom. Ze benadrukken hiermee dat iemand die orthodox is, niet per se radicaal hoeft te zijn, of het risico loopt radicaal te worden.¹⁴

8 Edien Bartels, *Die hoofddoek is mijn eigen keuze*, 2001.

9 Martijn de Koning, *Op zoek naar de zuivere Islam*, 2008.

10 Olivier Roy, *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*, 2004.

11 Sahar Noor (forthcoming 2016) 'Piety, Knowledge and authority among born-Muslims and converts to Islam in the Netherlands and Belgium'.

12 Marieke Slootman en Jean Tillie, 2006, *Processen van radicalisering: Waarom sommige Amsterdamse moslims radicaal worden* p. 17.

13 Ibid., p. 4.

14 Ibid.

Waarom radicaliseren moslima's?

Jonge moslimvrouwen leven onder enorme psychische druk en die druk kan leiden tot kwetsbaarheid en emotionele isolatie. Dat blijkt uit een onderzoek onder 155 jonge moslimvrouwen uit Amsterdam.¹⁵ De geïnterviewde vrouwen hebben veelal een moeilijk socialisatieproces meegemaakt dat vaak al thuis begon. Zo heeft de meerderheid een scheiding meegemaakt, drugsproblematiek, ouders in het criminele circuit, geweldsmisbruik door vader en/of justitiecontacten.¹⁶ Ook hebben ze ingrijpende levensgebeurtenissen meegemaakt zoals het overlijden van een zus/broer, ziekte, gepest worden op school en/of verkrachting.¹⁷ Deze ervaringen hebben bij sommigen geleid tot faalangst, depressie, verslaving en eenzaamheid.¹⁸ Religie wordt zo het belangrijkste copingmechanisme om houvast te vinden in een moeilijke situatie.¹⁹

Het gevoel in de puberteit er alleen voor te staan, heeft er volgens de onderzoekers toe bijgedragen dat ze kwetsbaar en beïnvloedbaar zijn. Deze sociale kwetsbaarheid en dit isolement brengen ook een verhoogd risico op verslaving, ronselen voor de jihad en seksueel geweld met zich mee.²⁰ Er komt een uitgesproken behoefte aan affectie, liefde en erkenning bij deze vrouwen naar voren dat gezocht wordt binnen de familiebanden, vriendschappen maar ook in de romantische liefde.²¹ De onderzoekers menen dat dit kan leiden tot het aangaan van risicovolle (liefdes)relaties, wellicht in de hoop op echte affectie²² en tot het opzoeken van 'foute vrienden' of een radicale groep waarbij extreme loyaliteit gevraagd en gegeven wordt.²³

15 L. Wessels en A. Dijkman, Radicaal (on)zichtbaar: Verkennend onderzoek naar omvang, kenmerken en oorzaken van mogelijke radicalisering onder Amsterdamse moslima's, 2012, p. 8.

16 Ibid., p. 101.

17 Ibid., p. 80.

18 Ibid., p. 101.

19 Ibid., p. 18.

20 Ibid., 103.

21 Ibid.

22 Ibid.

23 Ibid.

Wie zijn de uitreizigers?

Een (anonieme) expert die vijftien vrouwelijke (potentiële) uitreizigers intensief heeft begeleid, geeft aan dat de groep heel divers is, maar ook overeenkomsten kent.²⁴

- De meisjes komen uit een beknellende thuissituatie. Bijna alle meisjes komen uit gezinnen waar de ouders gescheiden zijn; waar de meisjes een vorm van traditionele en of culturele druk hebben ervaren; waar ze moeite hadden om hun identiteit vorm te geven omdat ze stabiliteit misten; bij wie in de opvoeding religie geen belangrijke rol speelde.
- Bijna alle meisjes hebben een laag opleidingsniveau: vmbo. De groep schoolverlaters is bovendien groot.
- De meeste meisjes zijn in het verleden 'losbandig' geweest en hebben geëxperimenteerd met jongens, drugs en/of alcohol. Sommigen waren actief in de prostitutie.
- De meisjes hebben een kentering in hun leven ervaren, een moment waarop zij zijn gaan nadenken over hun identiteit. Deze kentering is vaak het gevolg van een ingrijpende levensgebeurtenis. Religie komt in dit proces als een antwoord op hun identiteitsvragen en als simpele oplossing voor hun problemen.

Volgens deze expert kun je vrouwelijke uitreizigers in drie categorieën verdelen:

1. NAÏEVELINGEN

Naar schatting behoort 70 procent tot de 'naïevelingen': ze zijn vaak tussen de 16 en 17 jaar, onzeker en zoekend. Ze proberen met religie houvast te krijgen in het leven. Dit zijn vaak meisjes die binnen twee of drie maanden een ISIS-interpretatie van de islam tot in detail zijn gaan praktiseren. Vaak beschikken ze over weinig inhoudelijke kennis maar kennen ze wel de algemene richtlijnen. Een deel van deze groep doet zich naïef voor om haar eigen gang te kunnen gaan. Deze categorie heeft sterke behoefte aan leiderschap. Deze meisjes hebben de behoefte om geleid te worden en te horen wat ze wel en niet moeten doen. Religieus beginnen ze vaak net te praktiseren en hebben ze weinig interesse in de spirituele dimensies van de islam.

24 De anonieme expert baseert haar bevindingen op haar analyse van diverse deradicaliseringstrajecten van meisjes en vrouwen die uit zijn gereisd of van plan waren uit te reizen.

2. IDEALISTISCH-POLITIEK GEËNGAGEERDEN

Grofweg 15 procent hoort bij de 'idealistisch-politiek geëngageerden'. Deze groep is te vergelijken met de oude anarchisten: zij zetten zich af tegen allerlei vormen van institutionele autoriteiten. In zekere zin gebruiken zij de ISIS-ideologie om hun eigen afzetgedrag goed te praten. In de kern gaat het deze groep erom zich politiek af te zetten. De meisjes in deze groep zijn vaak goedgebekt, charismatisch, koppig en standvastig. Ze denken zwart-wit. Ze voelen zich slachtoffer van het systeem en ervaren discriminatie en uitsluiting. Deze groep heeft vaak een crimineel verleden en neiging tot prostitutie/loverboy. Deze groep gebruikt vaak de online promotie van het ISIS-gedachtegoed. Ze maken gebruik van de taal van de meiden uit de groep ideologisch-onderlegden. De idealistisch-politieke geëngageerden zijn op status en aanzien uit en hebben geen sterke religieuze drijfveer. Religie is een kader waarmee ze zich af kunnen zetten. Ze zijn vaak online actief en proberen zich zo luidruchtig mogelijk te profileren om hun positie te versterken.

3. IDEOLOGISCH-ONDERLEGDEN

Nog eens 15 procent hoort bij de 'ideologisch-onderlegden'. De vrouwen in deze categorie zijn religieus onderlegd, hebben kennis van de islam en van de politieke ontwikkelingen. Ze zijn intelligenter dan de meisjes uit de andere categorieën en functioneren meestal op mbo-niveau. Ze zijn wat ouder, gevat en manipulatief. Ze weten vaak goed wat ze tegen wie moeten zeggen. Ze zijn stiller dan de vrouwen in de tweede categorie en hebben niet de behoefte om de barricades op te gaan. Ze kunnen fel zijn in discussies maar zijn vooral gefocust op het vergaren van kennis en het verspreiden van ISIS-propaganda.

De tweede en derde categorie vrouwen voeden met religieuze oneliners de meisjes uit de eerste categorie die naïef en beïnvloedbaar zijn. De idealistisch-politieke geëngageerden en de ideologisch-onderlegden zijn vaak ook sterke online ronselaars en verspreiden actief het ISIS-gedachtegoed.

Motieven voor vrouwen om naar ISIS te gaan

Uit verschillende studies komen drie motieven naar voren voor vrouwen om uit te reizen naar ISIS.²⁵ Deze motieven komen in alle studies overeen. Om die reden zijn ze samengevat. Deze motieven zijn op basis van hun eigen inzichten en argumentatie en gebaseerd op hun persoonlijke religieuze idealen. Let op: deze motieven zijn verhalen achteraf en dienen als zodanig te worden beschouwd. Zoals we zullen zien, wordt religie gezien als een belangrijke motivatie om af te reizen naar ISIS. Tegelijkertijd weten we dat radicalisering niet (altijd) een lineair proces is en radicalisering ook niet alleen uit religieuze motieven voortkomt maar door factoren van buitenaf (instabiele thuissituatie, ervaren van onrechtvaardigheid, depressie etc.). Het is daarom belangrijk om dat bij het lezen van de komende paragraaf in het achterhoofd te houden. Religieuze motieven kunnen achteraf als meest dominante factor worden gezien terwijl het niet per se de dominante factor hoeft te zijn op het moment van vertrek of mogelijke vertrek. Deze motivaties zijn dus rationalisaties achteraf.

1. RELIGIEUZE MOTIEVEN

Het vertrek naar het kalifaat ISIS is een religieus gemotiveerd besluit voor de betrokken vrouwen. Uit de vele blogs²⁶ van vrouwelijke uitreizigers blijkt dat zij zich als gecommitteerde moslims beschouwen die de grote stap hebben gezet en veel geofferd hebben (waaronder de band met hun families) voor Allah. Ook zijn ze van mening dat iedere geëngageerde moslim die haar/zijn geloof serieus neemt en het leven van een oprechte moslim zou willen leiden, zou moeten migreren naar het 'huis van de islam', het kalifaat. Zij geloven dat als zij deze taak naar behoren uitvoeren, zij een plaats in de hemel kunnen bemachtigen. Beloning in het hiernamaals is ook een belangrijke reden voor deze vrouwen om te vertrekken naar ISIS. De vrouwen die vanuit ISIS op social media actief zijn, schrijven veelal over hun taak als echtgenote en moeder.

25 Voor deze paragraaf heb ik de volgende onderzoeken en artikelen bestudeerd: Carolyn Hoyle, Alexandra Bradford & Ross Frenett: Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS (2015); Edwin Bakker & Peter Grol: Motives and Considerations of Potential Foreign Fighters from the Netherlands (2015), Anita Persesin en Alberto Cervone: The Western Muhajirat of ISIS, 2015; Elizabeth Pooley: A New Sisterhood: The Allure of ISIS in Syria For Young Muslim Women in the UK, 2015; Erin Marie Saltman en Melanie Smith, Till Martyrdom Do Us Part: Gender and the ISIS Phenomenon, Institute for Strategic Dialogue, 2015 en artikelen geschreven door journalist Brenda Stoter en blogs van vrouwen in ISIS waarin ze hun keuzes en hun leven daar beschrijven.

26 De blogs zijn allemaal uit de lucht gehaald omdat ze terrorisme verheerlijkten en jonge meisjes rekruteerden middels hun blogs.

Vrouwen mogen niet deelnemen aan de gewapende strijd maar wel als 'artsen, verplegers, docenten, moeders en echtgenoten'.²⁷

Het vertrek naar het kalifaat biedt jonge vrouwen naar eigen zeggen een nieuwe start, een nieuwe kans om een nieuw leven te beginnen volgens het islamitische ideaal.

Het vertrek naar het kalifaat biedt jonge vrouwen naar eigen zeggen een nieuwe start, een nieuwe kans om een nieuw leven te beginnen volgens het islamitische ideaal. Dat geldt vooral wanneer iemand een turbulent verleden heeft gekend en zich uitgesloten en gediscrimineerd heeft gevoeld. De grootschalige online propaganda van ISIS waarin vrouwen hun leven verheerlijken, is ook een belangrijke trekker van vrouwelijke sympathisanten. Vrouwen worden via social media aangemoedigd om deel te nemen aan het 'zusterschap in het kalifaat'. Het zusterschap met andere vrouwelijke lotgenoten gaat volgens hen veel dieper dan hun 'oppervlakkige relaties in het Westen'. Dat roept de vraag op in hoeverre de achtergrond van ISIS, het idee van een kalifaat of de rol die vrouwen daarbinnen kunnen vervullen, helder is voor potentiële uitreizigers.

2. POLITIEKE MOTIEVEN (GEVOELEN VAN ONRECHTVAARDIGHEID)

Vrouwen die naar ISIS uitreizen of willen uitreizen, vinden dat de moslimgemeenschap aangevallen wordt in de hele wereld. Bijvoorbeeld in Mali, Israël, Syrië en Bosnië. Deze conflicten representeren voor deze vrouwen een grote mondiale oorlog door niet-gelovigen tegen de islam en moslims. De vrouwen sympathiseren met moslimslachtoffers en vinden dat het Westen deze conflicten, bijvoorbeeld in Palestina, in stand houdt. Daarnaast kunnen ervaren discriminatie, gevoelens van uitsluiting en de stigmatisering van moslims en de islam

27 <http://www.slideshare.net/kingabid/44-ways-to-support-jihad>.

in de media dit proces versterken. Dit leidt tot gevoelens van onrechtvaardigheid en onmacht om met deze gevoelens om te gaan. Ze kunnen geen coping-strategie toepassen die effectief genoeg is om hun gevoelens te helpen kanaliseren.

3. ROMANTISCH AVONTUUR

De vele studies menen dat vrouwen gemotiveerd raken bij het idee dat zij zullen trouwen met een heilige strijder. Dit is een motivatie die sterker aanwezig is bij vrouwen dan bij mannen. Vooral op dit punt is het genderaspect van belang. Zoals reeds bleek uit het onderzoek van L. Wessels en A. Dijkman, jonge moslimvrouwen die vatbaar zijn voor radicalisering hebben een uitgesproken behoefte aan affectie, liefde en erkenning, ook in de romantische liefde.²⁸ Deze behoefte kan leiden tot het aangaan van risicovolle (liefdes)relaties, wellicht in de hoop op echte affectie.

Hoe worden vrouwen gerekruteerd?

Volgens de expert gaat het om jonge moslimvrouwen die thuis minder bewegingsruimte hebben en vrijheidsbeperkingen ervaren. De slechte relatie tussen ouders en dochters speelt een belangrijke rol. Sommige meisjes zoeken daarom hun heil online, googelen op termen als 'de ware religie' en komen uit op een extreme interpretatie van de islam zoals die van de ISIS-ideologie. Binnen de islamitische traditie wordt veel waarde gehecht aan respect voor ouders. Echter, de religieuze ISIS-interpretatie spoort jonge moslims aan daarvan af te wijken wanneer ouders culturele waarden boven religieuze waarden plaatsen of wanneer de interpretatie van de ouders afwijkt van die van ISIS; wanneer ouders niet praktiserend genoeg zijn volgens ISIS en zich niet committeren aan het leiden van een in hun ogen religieus leven. Zo creëert de ISIS-ideologie een sterk religieus gefundeerde voedingsbodem voor radicalisering waarin meisjes wordt 'toegestaan' om zich af te zetten tegen hun 'religieus onwetende-ouders' omwille van Allah.

Wanneer ouders het uitreizen van hun kinderen proberen te voorkomen, zijn ze in de ogen van ISIS niet goed genoeg moslim en wordt er op de eigen ouders 'takfir' gepleegd – het excommuniceren van moslims. De ISIS-ideologie speelt hiermee in op een slechte ouder-kindrelatie en zorgt voor meer verwijdering. De contactpersoon van ISIS, doorgaans een mannelijke rekruteer, probeert zo het meisje over te halen naar ISIS uit te reizen en te trouwen met hem, een jihadstrijder. De rekruteerders sturen berichtjes op Facebook aan meisjes die in hun profiel pro-ISIS ogen. Een simpele: 'Salam, wie ben jij en wat doe je?' is voldoende om een gesprek te initiëren en te bezien welk meisje erop in gaat. Volgens de anonieme expert nemen de meisjes vaak ook zelf contact op met een contactpersoon en besluiten ermee te trouwen (online of later ter plekke wanneer ze uit is gereisd). Voor het meisje is dit een vorm van vrijheid van partnerkeuze, al is het een jihadstrijder die ze online heeft ontmoet. Voor haar heeft deze stap een emancipatoire uitwerking: ze zet zich af tegen de ouders en kiest zelf haar partner.

²⁸ L. Wessels en A. Dijkman, 2012, p.103.

Voedingsbodem

Volgens de expert is dit ook een vorm van bevrijding voor het betreffende meisje. Ze hoeft de confrontatie met haar ouders niet aan te gaan, ze kiest er zelf voor met wie ze trouwt en waar ze gaat leven. Volgens de ISIS-interpretatie heb je voor uitreizen slechts de toestemming van je man nodig en niet van je ouders. Het gevaar hierin is dat de ouders hun autoriteit over hun dochters verliezen. Daarmee wordt de drempel voor het meisje kleiner om de stap te zetten naar ISIS. Dit zorgt ook voor een sterk superioriteitsgevoel tegenover de ouders en omgeving.

In dit artikel zijn de factoren geschetst die deze jonge vrouwen vatbaar maken om gerekruteerd te worden. Een aantal reeds genoemde voorbeelden zijn ingrijpende levensgebeurtenissen, instabiele thuissituaties, drugsgebruik van ouders, en/of scheiding. Die kwetsbaarheid heeft op den duur geleid tot een vorm van vervreemding en/of ontheemding ten opzichte van de omgeving en het groter geheel. Tot op zekere hoogte is er bij moslimmeisjes en vrouwen met een migrantenachtergrond ook sprake van vervreemding ten opzichte van hun migrantengemeenschappen. Hierbij spelen een moeilijke thuissituatie, ouder-kindrelatie, culturele en traditionele druk in de opvoeding een rol die ertoe leiden dat ze jong kwetsbaar worden en op zoek gaan naar geborgenheid. Daarnaast vormen toegenomen islamfobie en ervaren negatieve houding tegenover moslims ook een belangrijke voedingsbodem. Zo wordt de ISIS-ideologie een sterk religieus coping-mechanisme, een aantrekkelijk alternatief om een nieuwe start te maken, een nieuw leven te bouwen waarin de eigen keuze centraal staat.

De ISIS-ideologie wordt een sterk religieus coping-mechanisme, een aantrekkelijk alternatief om een nieuwe start te maken, een nieuw leven te bouwen waarin de eigen keuze centraal staat.

Signalen die ouders opvallen

Volgens de pedagoog die voor dit artikel is geïnterviewd, zijn er in de beginfase van radicalisering nog niet veel verschillen tussen jongens en meisjes. Meestal valt het de moeder op dat haar zoon/dochter extreem gedrag aan het vertonen is. Het begint vaak met hun kleding. Zowel jongens en meisjes gaan zich bedekt kleden. De meisjes doen een hoofddoek op, soms ook een lang gewaad (ghimaar of abaya) en zonen laten de baard groeien. Dit gaat ook gepaard met discussies met ouders. Een moeder vertelde tegen de geïnterviewde pedagoog dat ze zich grote zorgen maakte om haar zoon van veertien die haar constant wijst op alles wat wel (halal) en niet toegestaan is (haram). De betreffende moeder heeft het gevoel dat ze niets goed kan doen in de ogen van haar zoon. En als ze het niet met hem eens is, vertelt hij haar dat ze ongeletterd is en toch niets weet. Zo zijn er meer signalen waardoor het ouders opvalt dat hun zoon/dochter aan het veranderen is. Bijvoorbeeld, de zoon/dochter vindt dat moeder de hoofddoek niet goed draagt, te losjes of te kort. Of dochters die zelf een hoofddoek gaan dragen en hun moeder bekritisieren omdat zij geen hoofddoek draagt. Deze kritiek gaat ook over op andere zaken. Bijvoorbeeld waarom ouders naar een bruiloft gaan waar gedanst wordt op muziek die volgens zoon/dochter islamitisch gezien niet toegestaan is. Of waarom ouders naar Arabische of Turkse series kijken die volgens zoon/dochter niet corresponderen met de islamitische normen en waarden.

Het komt erop neer dat in de ogen van kinderen ouders geen goede praktiserende moslims zijn en te veel leven volgens de cultuur van het land van herkomst in plaats van islamitische normen en waarden, aldus de pedagoog. Ook trekt de zoon/dochter zich terug en zoekt minder contact op met familie en of vrienden. Soms gaan deze veranderingen gepaard met het krijgen van een andere vriendengroep.

Ondanks dat jongens en meisjes weinig verschillen vertonen in de beginfase van radicalisering pleit de pedagoog specifiek bij meisjes op te letten of ze ineens stoer gedrag vertonen of heel opstandig worden. Dit gedrag kan deels ook pubergedrag zijn. Echter, wanneer dit gedrag zich herhaalt en gepaard gaat met bovengenoemde signalen, kan er sprake zijn van radicalisering.

De meisjes die de geïnterviewde pedagoog van kinds af aan kent en die naar ISIS vertrokken zijn, waren allen op zoek naar aandacht en affectie. Iets wat ze van huis uit niet of minder kregen. Bijvoorbeeld bij een van die meisjes was haar moeder ziek. Bij een ander meisje waren de ouders aan het scheiden. Of de meisjes werden op zo'n manier opgevoed dat het niet strookte met de Nederlandse en de islamitische normen en waarden. En zo heb je bij al die gezinnen dat er iets aan de hand was waardoor deze meisjes aandacht en warmte misten waardoor deze meisjes de aandacht ter compensatie elders zijn gaan zoeken, aldus de pedagoog. Deze constatering is in de vorige paragrafen (in de aangehaalde studies) ook genoemd.

Aanpak gericht op vrouwen

Is er een genderspecifieke benadering nodig om uitreizen te voorkomen? Volgens de diverse studies en interviews zijn er weinig verschillen in de veranderingen tussen jongens en meisjes wanneer ze radicaliseren. Wel kunnen we stellen dat de drive verschilt. Zo menen meisjes en vrouwen de prins op het witte paard te zullen ontmoeten als ze naar ISIS vertrekken. Ze zijn idealistisch en denken in een omgeving te belanden waar geen jaloezie of afgunst is. Bovendien is het vertrekken naar ISIS een vrije keuze, om te laten zien dat zij zelf kunnen bepalen waar en met wie ze willen zijn. Deze factoren spelen volgens de geïnterviewden geen rol bij jongens. Deze emancipatorische drive maakt een aanpak gericht op vrouwen daarom relevant.

1. Voor meisjes moet de nadruk liggen op weerbaarheid, zelfvertrouwen en openheid in de communicatie met ouders. Meisjes die vatbaar zijn, moeten tools krijgen hoe zij zich weerbaar kunnen opstellen tegen invloeden van buitenaf. Dit kan door te werken aan hun zelfvertrouwen en ze te leren hun grenzen te kennen en aan te geven.
2. De beïnvloedingskaart van vrouwen kan anders zijn dan van mannen. Het is daarom belangrijk die in beeld te krijgen. Wie heeft veel invloed op het mogelijke slachtoffer? Heeft ze contact met mogelijke (mannelijke) rekruteers in ISIS? Heeft ze plannen om met iemand te trouwen die veel ideologische affiniteit heeft met ISIS?
3. Ouders moeten hun dochters net zoveel vrijheid geven als hun zonen. Het is daarom belangrijk ouders actief te betrekken en ze te wijzen op de nadelige consequenties voor dochters met minder vrijheid dan hun broers. Het kan ertoe leiden dat meisjes zich tegen de ouders keren en als teken van verzet naar ISIS vertrekken.
4. De zoektocht naar genegenheid is een element om rekening mee te houden. Tekort aan liefde in de thuissituatie kan een sterke aanleiding zijn om liefde en genegenheid elders te zoeken.
5. In het onderwijs moet er veel meer aandacht komen voor de leefwereld van jongeren. Op scholen is de Nederlandse leefwereld de dominante, maar er zijn ook parallelle leefwerelden die misschien Bosnisch-Nederlands, Egyptisch-Nederlands of Marokkaans-Nederlands zijn. Er zijn meer mentoren nodig: vertrouwenspersonen die op signalen van mogelijke radicalisering kunnen letten binnen het onderwijs.

Aanbevelingen voor beleid

Naast bovenstaande aandachtspunten willen we een aantal concrete beleidsaanbevelingen geven. We kunnen aannemen op basis voor literatuurstudie en interviews dat de drive voor meisjes en vrouwen anders is dan voor mannen. Het is bovendien ook moeilijk om hun familie en vrienden en hun veilige haven te verlaten, hun vrijheid op te geven, met een volledig onbekende te trouwen en te gaan leven onder restricties. Vrouwen in ISIS ervaren meer restricties dan mannen.²⁹ Bij mannen kunnen andere motieven een belangrijker rol spelen, waaronder financiële redenen, status, het verkrijgen van macht en een positie als strijder bij ISIS. Status kan een motivatie voor vrouwen zijn, maar de mogelijkheden om mee te doen aan de gewapende jihad zijn beperkt. Dit verschil maakt een specifieke aanpak voor vrouwen relevant. Ook voor beleid zijn er daarom een aantal aanbevelingen:

1. Betrek ouders actief bij de interventies. Het verlaten van hun familieleden blijkt voor de vrouwen een groot obstakel om naar ISIS te vertrekken. Dit bewijst dat ondanks een moeilijke ouder-kindrelatie de families veel invloed hebben op hun dochters. Als families op de hoogte zijn van de plannen, kunnen ze hun dochters ervan weerhouden om te vertrekken.
2. Het afpakken van het paspoort en het blokkeren van de toegang tot geld door de ouders kan de vrouwen verhinderen om te vertrekken. Deze praktische maatregelen hebben in het verleden ouders geholpen om dochters tegen te houden. Het afpakken van het paspoort is vanwege de identificatieplicht echter niet per se een effectieve maatregel in Nederland. Een meisje kan alsnog een identiteitskaart aanvragen zonder dat de ouders het weten en via Turkije reizen. Maar als ze direct als vermist wordt opgegeven, kan ze via haar identiteitskaart in Turkije wel gesignaleerd en teruggevoerd worden.
3. Stel het beeld van het romantische avontuur bij via een grootschalige counter-narrative campagne. Wijs daarbij op de specifieke gevaren voor vrouwen tijdens de reis en de moeilijke omstandigheden in ISIS. Vrouwen lopen extra risico om onderweg ontvoerd of verkracht te worden of als buit meegenomen te worden door anti-ISIS groepen die lokaal opereren. Eenmaal in ISIS hebben de vrouwen het moeilijk, ze leven onder veel restricties en bevinden zich in een oorlogsgebied. Daarnaast worden ze vaker weduwe, omdat hun pasgetrouwde mannen omkomen in de strijd. Ook kunnen ze zwanger worden en een kind baren in een oorlogsgebied met weinig medische voorzieningen. Zet daarom de realiteit van vrouwen in ISIS als tegengeluid in om ze te wijzen op de problematische realiteit van een leven in ISIS. Dat stelt het beeld van het romantisch avontuur bij.
4. Werk aan religieuze weerbaarheid. Daarvoor is het nodig dat de professional de religieuze taal van deze doelgroep spreekt en kennis heeft van islamitische begrippen, dogma's en van de interpretatie van ISIS. De religieuze kennis en argumenten kunnen bijdragen aan de religieuze weerbaarheid en de potentiële uitreiziger overtuigen om de stap naar ISIS niet te zetten. Ook is religieuze taal nodig om in eerste instantie een geloofwaardige en betrouwbare ingang te vinden.
5. Pak de voedingsbodem voor radicalisering aan! Bijvoorbeeld discriminatie op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en in het uitgaansleven. We kunnen niet slagen in de preventieve maatregelen op individueel niveau zolang we deze factoren - die een grote rol hebben gespeeld en een voedingsbodem hebben gecreëerd voor radicalisering - niet te lijf gaan. Dus: versterk de sociale positie van moslimjongeren en bied hen een goed toekomstperspectief in Nederland.

²⁹ Zie AIVD-publicatie 'Leven bij ISIS, de mythe ontrafeld'.

Dit artikel is geschreven op een literatuurstudie waarin diverse onderzoeken, rapporten en artikelen zijn bestudeerd. De meeste onderzoeken hebben niet in Nederland maar internationaal plaatsgevonden. Echter, de uitkomsten van deze onderzoeken gelden in hoofdlijnen ook voor Nederland en zijn daarom meegenomen in deze studie. Daarnaast is dit artikel aangevuld met drie interviews:

- Interview met journalist Brenda Stoter die veel publiceerde over vrouwen in ISIS en ook diverse casussen heeft beschreven dankzij informatie van de ouders van vrouwelijke uitreizigers.³⁰
- Interview met een anonieme expert die vijftien vrouwelijke uitreizigers, terugkeerders en potentiële

uitreizigers (onder andere vrouwen die tegen zijn gehouden aan de grens) intensief heeft begeleid.

- Interview met een pedagoog die ouders en kinderen ondersteunt die mogelijk radicaliseren en of geradicaliseerd zijn. Zij heeft in het afgelopen jaar tientallen jongeren (jongens en meisjes) naar Syrië zien vertrekken. Een aantal is tegengehouden en terug naar Nederland gebracht. Een paar zijn daar gebleven en één heeft besloten alsnog niet te vertrekken. In dit artikel gaat zij in op de verschillen en overeenkomsten tussen radicaliserende jongens en meisjes en de daarmee samenhangende aanpak. Gezien haar vertrouwensband met ouders en jongeren, wil deze pedagoog anoniem opgevoerd worden.

³⁰ www.brendastoter.nl

Colofon

Financier: ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Auteurs: Drs. Sahar Noor

Foto: Hollandse Hoogte, Zuma Press

Ontwerp: Design Effects

Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving / Movisie
Catharijnesingel 47
3511 GC Utrecht
T (030) 789 20 00

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: www.kis.nl.

© Movisie, Utrecht 2016.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Movisie. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with Movisie. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving.

Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

